

TOEKOMSTAGENDA STEENWIJKERLAND 2025
door de raad vastgesteld op ... 2015

Toekomstagenda Steenwijkerland 2025

Inleiding

Agendapunten voor de Omgevingsvisie Steenwijkerland 2025

- De identiteit van Steenwijkerland
- Ruimtelijke kwaliteit en functie buitengebied
- Vitale economie
- Druk op voorzieningen: nut en noodzaak
- Nieuwe inrichting zorg en welzijn
- Sociale samenhang en de participatiesamenleving
- Kansen en bedreigingen van technologische innovaties

Bijlage: Toekomstscenario's Steenwijkerland

Inleiding

Voor u ligt de Toekomstagenda Steenwijkerland 2025. Deze agenda omvat de belangrijkste opgaven en vraagstukken voor de toekomst. Het vormt daarmee een belangrijke stap op weg naar de Omgevingsvisie Steenwijkerland. Beleid gaat immers altijd over de toekomst.

De toekomst brengt verandering met zich mee. En deze veranderingen volgen elkaar steeds sneller op. Denk aan hoe ICT onze leefwereld in korte tijd heeft veranderd. Het is dan ook een illusie te kunnen voorspellen hoe Steenwijkerland er in 2025 uit ziet. Wel kunnen we, gemeente, organisaties, ondernemers en inwoners, ons voorbereiden op de toekomst door na te denken over hoe belangrijke ontwikkelingen *mogelijk* kunnen uitpakken. Hiervoor maken we gebruik van het instrument scenarioplanning. Drie scenario's schetsen elk een ander beeld van Steenwijkerland als gevolg van ontwikkelingen die zich nauwelijks laten sturen. De scenario's fungeerden tijdens de "Week van onze Toekomst" (september 2014) als discussie-instrument met partners over kansen, bedreigingen en vraagstukken voor de toekomst van Steenwijkerland.

De synthese van workshops met maatschappelijke organisaties en ondernemers in de "Week van onze Toekomst" is gebruikt om het kader voor de discussie over de toekomst van Steenwijkerland te bepalen. Dit kader omvat een zevental agendapunten voor de toekomst van Steenwijkerland.

De voor u liggende Toekomstagenda is een bouwsteen voor de Omgevingsvisie. Op basis van vraagstukken uit de Toekomstagenda kan

een Omgevingsvisie worden opgesteld, waarin de ambities voor de toekomst worden neergelegd. Door de Toekomstagenda in te zetten als bouwsteen voor de Omgevingsvisie, stelt de gemeente haar visie van buiten naar binnen op.

De Toekomstagenda kan worden gezien een kompas: het geeft aan waar de gemeente vandaan komt, wat er verandert, welke kansen dit biedt en welke keuzes en opgaven dit geeft. Als achtergronddocument bij deze Toekomstagenda kan ook 'De veranderende omgeving van Steenwijkerland' worden gelezen. Dit document is een analyse van trends en ontwikkelingen.

Scenariodenken: het tuinfeest

Stel: je organiseert een tuinfeest in je weekendhuisje in Kallenkote. Je hoopt op zonnig weer en dat al je vrienden komen opdagen. Als het feest nadert, word je onzeker. Gaat het allemaal wel lukken zoals de bedoeling was? Dan wordt het tijd scenario's te maken. Hierbij stel je jezelf twee vragen: wat zijn de meest onzekere factoren bij het feestgebeuren? Welke van die onzekere factoren zijn het meest beslissend bij het welslagen van het tuinfeest? Na enig nadenken blijven twee fundamentele onzekerheden over: wat voor weer wordt het en hoeveel mensen komen er op mijn feestje? Het kan zonnig zijn, maar ook regenachtig. Iedereen komt opdagen, of mensen laten het massaal afweten. Zo ontstaan verschillende scenario's van je tuinfeest.

De gemeenteraad van Steenwijkerland dacht na over wat de onzekere factoren zijn bij de leefbaarheid van de gemeente in de toekomst. De scenario's leest u in de bijlage.

Agendapunten voor de Omgevingsvisie Steenwijkerland 2025

In de Toekomstagenda staan de belangrijkste vraagstukken voor de toekomst van Steenwijkerland. Deze vraagstukken vormen de agendapunten voor de Omgevingsvisie. Voor de inhoud van de Toekomstagenda heeft de raad zich laten adviseren door maatschappelijke organisaties en ondernemers. Hiervoor zijn gespreksavonden georganiseerd in de Week van onze Toekomst. De deelnemers dachten in workshops na over de gevolgen van ontwikkelingen voor het grondgebied, inwoners en organisaties van Steenwijkerland. Met behulp van scenario's werden deze gesprekken vanuit verschillende invalshoeken gevoerd. Belangrijke vragen in de workshop waren: 'Wat betekent dit scenario voor mijn organisatie?' en 'Welke kansen en bedreigingen geeft dit scenario voor Steenwijkerland?' Na alle drie scenario's te hebben doordacht, bespraken deelnemers wat belangrijke agendapunten zijn voor de toekomst van Steenwijkerland. Op basis van trends en ontwikkelingen en de uitkomsten van de Week van onze Toekomst zijn de agendapunten voor de toekomst:

- De identiteit van Steenwijkerland
- Ruimtelijke kwaliteit en functie buitengebied
- Vitale economie
- Druk op voorzieningen: nut en noodzaak
- Nieuwe inrichting zorg en welzijn
- Sociale samenhang en de participatiesamenleving
- Kansen en bedreigingen van technologische innovaties

De identiteit van Steenwijkerland

De identiteit is het eigen karakter van de gemeente. Het is de rol die Steenwijkerland het beste past. De identiteit moet de basis vormen van keuzes en profilering van Steenwijkerland. Wat is het profiel van Steenwijkerland?

In de Week van onze Toekomst zijn verschillende beelden over de identiteit van Steenwijkerland naar voren gekomen. Steenwijkerland is de groene woongemeente met sterke sociale cohesie. Steenwijkerland is ook de achtertuin van Zwolle. Steenwijkerland is een natuurpark met internationale aantrekkingskracht. De beelden verschillen, maar wat opvalt is dat de 'groene omgeving' een constante waarde is.

Door verandering van bevolkingssamenstelling en digitalisering verandert de identiteit naar 2025. Steenwijkerland ontgroent en vergrijst de komende jaren. Volgens de databank Overijssel is het aantal kinderen (tot 14 jaar) in 2025 met 1.000 afgenomen ten opzichte van 2012. De groep van 75-plussers neemt in dezelfde periode met meer dan 1.000 toe.

Maatschappelijke partners en ondernemers denken verschillend over vergrijzing en ontgroening. Een aantal maatschappelijke organisaties en ondernemers vindt dat er inspanning geleverd moet worden om meer jongeren in de gemeente te houden en krijgen. Anderen hebben hier geen vertrouwen in en vinden dat Steenwijkerland zich vooral moet voorbereiden op meer ouderen en minder jongeren. Zij pleiten ervoor de vergrijzing juist als kans te zien. De streek is aantrekkelijk voor vitale ouderen. Als zij meer vrije tijd hebben versterkt dit in potentie de sociale cohesie.

De identiteit en het profiel van Steenwijkerland behoeft verdere discussie en uitwerking.

Vragen voor de Omgevingsvisie zijn:

- Wat is de identiteit van Steenwijkerland?
- Hoe om te gaan met veranderende bevolkingssamenstelling?

Illustrerende uitspraken in de Week van onze Toekomst:

“Profileer de gemeente in Noord-Oost Nederland, in Nederland, in de wereld.”

“Identiteit van het gebied: kwaliteit behouden en ontwikkelen.”

“Het sociaal welbevinden van de inwoners is hoog. Dit is een goed exportproduct voor de gemeente.”

“We hebben de meeste natuur per inwoner. Voor de natuurmens is dit een zalige plek om te wonen”.

“Niets doen aan vergrijzing en ontgroening, accepteren zoals het gaat.”

“Trek nieuwe inwoners aan uit omringende gemeenten en laat jongeren goedkoper wonen.”

“Door individualisering zetten mensen zich niet meer in voor bestuurswerk.”

“Digitalisering zal sociale cohesie helpen. Dorpsinwoners moeten elkaar digitaal zien te vinden.”

Ruimtelijke kwaliteit en functie buitengebied

Steenwijkerland is een landelijke gemeente. De agrarische bedrijvigheid, de natuurlijke omgeving en de recreatie maken deel uit van onze identiteit. Ondernemers en maatschappelijke organisaties zien de natuur als belangrijkste aantrekkingskracht van Steenwijkerland. Natuur trekt nieuwe inwoners en toeristen en zorgt voor een prettige woon- en werkomgeving. Om verrommeling van het buitengebied te voorkomen zijn scherpe keuzes nodig bij de verdere inrichting van het buitengebied. Deze keuze vloeit voort uit de identiteit van de gemeente. Tegelijkertijd geven ondernemers en maatschappelijke organisaties aan juist samen te willen werken in het buitengebied en elkaar wederzijds te willen versterken.

Het buitengebied van Steenwijkerland biedt kansen voor de toekomst: in het buitengebied is ruimte voor ontwikkeling op het gebied van energievoorziening, zorg, wonen, recreatie en toerisme. Ondernemers geven aan dat Steenwijkerland in 2025 meer gebruik moet maken van haar natuur. Kansrijke ontwikkelingen zijn natuuronderzoek en –innovatie en aandacht voor lokale ambachten en authenticiteit. Kansrijke sectoren binnen de regio Zwolle zijn Vrijetijdseconomie en Agrofood.

In de komende jaren maakt de agrarische sector een ontwikkeling door. Aan de ene kant zullen agrariërs hun bedrijven willen uitbreiden met meer dieren en grotere stallen. Aan de andere kant zullen agrariërs hun activiteiten gaan verbreden of beëindigen. In het buitengebied wordt leegstand verwacht. Het grootste risico op leegstand lopen de melkveestallen die gebouwd zijn tussen 1970 en 2000. In 2030 zijn naar verwachting ruim 100 agrarische bedrijven extra verdwenen uit

Steenwijkerland. Ondernemers vragen een proactieve houding ten opzichte van leegstand.

Strengere regelgeving een bedreiging kan zijn voor het voortbestaan van agrariërs.

Zowel maatschappelijke organisaties als ondernemers vinden recreatie en toerisme de belangrijkste kans voor de toekomst. Steenwijkerland kan zich profileren op recreatie en toerisme en zich hierin onderscheiden van andere gemeenten.

Het toerisme groeit nationaal en internationaal sterk. Nationaal met name door een grote groep gepensioneerden met veel vrije tijd en geld. Internationaal met name vanuit India en China. De UNWTO verwacht in 2030 een verdubbeling van de internationale aankomsten.

Door goedkope budgetvluchten concurreert een weekend Giethoorn met een weekend Venetië. Tegelijk komen buitenlanders makkelijker en

goedkoper in de natuurparken van Steenwijkerland. Toeristen stellen steeds hogere eisen aan hun accommodatie. Steeds meer accommodaties worden particulier aangeboden. Via Airbnb hebben vorig jaar 10 miljoen mensen (wereldwijd) bij particulieren overnacht. Airbnb is de sterkst groeiende aanbieder van overnachtingen.

Recreatie en toerisme is een kansrijke sector in Steenwijkerland. Tegelijkertijd is er zorg over het huidige aanbod. In Steenwijkerland is de diversiteit in het verblijfsrecreatieve aanbod beperkt. Veel accommodaties richten zich op dezelfde doelgroep. Het aanbod van recreatievoorzieningen neemt de laatste jaren nog steeds toe, maar het aanbod groeit harder dan de vraag.

Het onderhoud van de natuur is een hoge kostenpost. Wie is hier verantwoordelijk voor? Gemeente, ondernemers, inwoners, waterschap? De duurzame energieproductie zal naar verwachting een sterke ontwikkeling doormaken, ook decentraal. In het buitengebied van Steenwijkerland is fysieke ruimte voor het opwekken van energie. Voor agrarische bedrijven wordt het bijvoorbeeld technisch mogelijk om met mono-vergisters in de eigen energiebehoefte te voorzien.

De concurrentie op de ruimte in het buitengebied vraagt om discussie over de gewenste inrichting.

Vragen voor de Omgevingsvisie zijn:

- Steenwijkerlanders zien het buitengebied als 'de kip met de gouden eieren'. Zet Steenwijkerland haar buitengebied vooral in voor natuur, agro of recreatie & toerisme?
- Welke ruimtelijke kwaliteit wil Steenwijkerland bieden: een 8 of een 6,5?
- Op welke doelgroep richt Steenwijkerland haar marketing in recreatie en toerisme?

Illustrerende uitspraken in de Week van onze Toekomst:

“Niet opschalen betekent een moeilijk verdienmodel voor agrariërs.”

“Meer plattelandswoningen zijn prima, alleen moeten de bewoners zich dan ook gedragen als plattelander.”

“Onze natuur is de basis voor de economie”

“We krijgen vakantiespookdorpen, druk in het weekend en de zomer, maar verlaten doordeweeks.”

“De kunst naar 2025 is het ontwikkelen en vermarkten van beleving.”

“De regio Zwolle trekt aan. Maak ons een Stadspark van Zwolle”.

“Trek Aziaten naar Giethoorn. Zorg voor goed (openbaar) vervoer voor hen en een toegeruste infrastructuur.”

“Maak gebruik van de bekendheid en authenticiteit van Giethoorn. Trek naast daggasten ook toeristen voor langdurig verblijf.”

Vitale economie

Voldoende werkgelegenheid is een belangrijke randvoorwaarde voor een leefbaar Steenwijkerland. Dit kan ook regionale werkgelegenheid zijn, als die maar bereikbaar is. Nu pendelt 52% van de beroepsbevolking van Steenwijkerland dagelijks naar werk buiten Steenwijkerland. Andersom woont 22% van de Steenwijkerlandse werknemers buiten Steenwijkerland. Naar verwachting zal de regio Zwolle tot 2025 economisch groeien. Kansrijke sectoren in de regio Zwolle zijn Health en Care, Logistiek, Nieuwe Materialen & Kunststof, Duurzaamheid & Energie, Vrijtijdseconomie en Agrofood. Een aantal gemeenten profileert zich op een van de sectoren. Ondernemers geven aan dat Steenwijkerland zich kan profileren op de sector Vrijtijdseconomie.

Ondernemers zien kansen in samenwerking met kennisinstellingen en hoger onderwijs. De samenwerking in de regio verbetert door deze kennis- en onderwijsinstellingen onderzoekplekken te bieden. Dit trekt mensen naar de gemeente.

Ondernemers en maatschappelijke organisaties vinden vooral de sector recreatie en toerisme kansrijk voor de toekomst. Maar ook andere sectoren zullen werkgelegenheid moeten blijven bieden. Er is sprake van een gunfactor en dit biedt kansen voor een lokale economie. Kan het werken vanuit deze *local footprint* versterkt worden?

Op aangeven van de Participatiewet zullen in 2025 méér mensen dan nu deelnemen aan het arbeidsproces. Dit legt een extra druk op het beschikbaar hebben van voldoende arbeidsplaatsen in Steenwijkerland. In Steenwijkerland is het gemiddeld opleidingsniveau van de werkzame beroepsbevolking en het gemiddeld opleidingsniveau van de jeugd zwak. Dit maakt Steenwijkerland kwetsbaar voor automatisering. Door automatisering komen vooral de lager gekwalificeerde MBO-banen onder druk.

Vragen voor de Omgevingsvisie zijn:

- Willen we meer samenwerking in de regio of ons vooral richten op lokale werkgelegenheid?
- Bij meer samenwerking: op welke sector willen we ons onderscheiden? (health care, nieuwe materialen & kunststof, vrijetijdseconomie, logistiek, agrofood)?
- Hoe houden we Steenwijkerland aantrekkelijk voor grote ondernemingen?

Illustrerende uitspraken in de Week van onze Toekomst:

“Hoe zorgen we ervoor dat we optimaal gebruik maken van onze ligging in de regio Zwolle?”

“Er wordt teveel binnen de eigen gemeentegrens gedacht. Denken vanuit metropool Zwolle is een kans.”

“Rek de regiogrenzen op. Zoek de samenwerking met de 19 omliggende gemeenten.”

“Wat is het verdienmodel op het moment dat particulieren de taak gaan overnemen?”

“Groen wonen en thuis werken kan groei bevolking opleveren. Steenwijkerland is een ideale plek voor kenniswerkers.”

Druk op voorzieningen: nut en noodzaak

Door toegenomen mobiliteit, digitalisering en individualisering neemt het gebruik van voorzieningen naar 2025 af. Dit roept de vraag op welke voorzieningen lokaal aanwezig moeten zijn en welke voorzieningen ook in de regio aan behoeften kunnen voldoen. Welke eisen stellen we in 2025 aan de lokale voorzieningen? Welke voorzieningen vinden we het minst belangrijk, als financiële keuzes onontkoombaar blijken? Welke voorzieningen zijn in de kleine kernen onmisbaar en hoe kunnen we ervoor zorgen dat deze ook in 2025 nog aanwezig zijn?

De aanwezige voorzieningen en de concurrentie tussen voorzieningen zijn thema's die veelvuldig naar voren kwamen in de Week van onze Toekomst.

Maatschappelijke organisaties en ondernemers vragen in het bijzonder aandacht voor de toekomst van scholen en de toekomst van winkels in de gemeente. Basisscholen in Steenwijkerland hebben te maken met plaatselijke demografische ontwikkelingen en een vrije en minder voorspelbare schoolkeuzes door ouders. Een zelfstandige toekomst voor een aantal basisscholen is onzeker.

Door de toenemende populariteit van webwinkelen en de economische tegenwind staat de detailhandel onder druk. Gevolgen zijn dalende verkoopcijfers en meer leegstand in winkelcentra. Sommige onderzoeken voorspellen in 2025 een internetaandeel van 45 procent in de totale retailomzet (dus inclusief food). Huurprijzen in binnensteden gaan waarschijnlijk omlaag. Winkelgebieden zullen transformeren. Fun of functie staat centraal. Een keuze over de inrichting van de binnensteden van Steenwijkerland (met name Steenwijk) in 2025 is belangrijk voor ondernemers. Zij zien kansen in het profileren van Steenwijk als Vestingstad.

Vragen voor de Omgevingsvisie zijn:

- Welke voorzieningen moeten kosten wat kost in stand worden gehouden?
- Reactie op leegstand: vrijplaatsen, horeca, werkruimte, inspanning om winkels toch te behouden?

Illustrerende uitspraken in de Week van onze Toekomst:

“Leegstand in kleine kernen door afname voorzieningen leidt tot minder aantrekkelijke woonomgeving.”

“Doordat dorpshuizen horeca-activiteiten mogen verrichten: geen café/restaurant meer in omgeving.”

“De school heeft bredere maatschappelijke functie in het dorp.”

“Kleine scholen moeten gaan draaien op vrijwilligers.”

“Ouders en kinderen zullen verder reizen voor een goede basis/middelbare school.”

“De binnenstad van Steenwijk verliest haar aantrekkelijkheid voor ‘fun’winkelen. Gevolg is leegstand.”

“Maak de binnenstad van Steenwijk net zo interessant voor toeristen als Giethoorn”

“Nieuwe creatieve bedrijvigheid in lege winkels.”

“Kansen voor pop-up winkels in leegstaande panden.”

Nieuwe inrichting zorg en welzijn

Een belangrijk landelijk thema voor de komende jaren is de kostenbeheersing in de zorg. Door de ontwikkeling van de medische wetenschap en de groei van het aandeel ouderen stijgen de kosten voor professionele zorg. Gemeenten zijn verantwoordelijk voor een deel van zorg en kunnen dat efficiënter organiseren. Gemeenten zullen zorg anders, dichterbij, integraal en als maatwerk organiseren. Net als in de tijd vóór de verzorgingsstaat komt de professionele zorg pas in beeld als maatschappelijke zorg niet voldoet. In 2025 moet de welzijnssector zijn versterkt. Lokale netwerken van mantelzorgers, vrijwilligers en professionals zullen in de kernen de zorg organiseren.

De financiering voor 'permanent verblijf' is in 2025 sterk afgebouwd. Dit betekent dat hulpbehoevende ouderen en mensen met een beperking of psychiatrische stoornis in hun eigen huis blijven wonen.

Zowel de maatschappelijke organisaties als ondernemers noemen de organisatie van de zorg als een belangrijke randvoorwaarde voor de leefbaarheid in de kernen. De ontwikkelingen hebben een bedreiging in zich van een koude en eenzame maatschappij. Hoewel Steenwijkerland relatief veel vrijwilligers en mantelzorgers kent is het de vraag of de zorg in de kernen in 2025 van voldoende kwaliteit zal zijn.

De betekenis van de zorgzame samenleving in Steenwijkerland behoeft nadere discussie. Welke zorg is fundamenteel? Voor welk kwaliteitsniveau kiest Steenwijkerland? Wat is de verhouding tussen inwoners, professionals en gemeente in de zorgverlening?

Vragen voor de Omgevingsvisie zijn:

- Wat is de zorgzame samenleving in Steenwijkerland?
- De zorg verandert. Wat zijn de gevolgen in Steenwijkerland voor:
 - Cliënten
 - Professionals
 - Mantelzorgers en vrijwilligers
 - Voorzieningen?

Illustrerende uitspraken in de Week van onze Toekomst:

“Meer mensen in Steenwijkerland vallen tussen wal & schip. Hierdoor is meer zorg nodig. Hoe wordt dit geboden in de toekomst?”

“Er is minder geld beschikbaar voor ouderenzorg. Hierdoor moet er nog meer beroep worden gedaan op vrijwilligers. Zijn die beschikbaar?”

“Zorg kan ook digitaal verleend worden via apps e.d. Dit is een goede oplossing voor bezuiniging in zorg.”

“Er wordt teveel druk gezet op het lage aantal mantelzorgers en vrijwilligers”.

“Domotica kan ervoor zorgen dat ouderen langer zelfstandig in reguliere woning kunnen wonen.”

“Eerst krijgt Steenwijkerland te maken met vergrijzing met grotere zorgvraag achter de voordeur. Daarna een groot overschot aan woningen door overlijden.”

“Door gebruik digitale communicatie (Facebook/Skype) kan eenzaamheid verminderen.”

Sociale samenhang en de participatiesamenleving

De verhouding tussen burger en overheid verandert. Burger en overheid zullen vaker partners zijn in de participatiesamenleving. Ook onder invloed van de bezuinigingen zal de overheid naar het draagvermogen van de inwoners kijken. Driekwart van de respondenten van de Omnibus-enquête zegt een bijdrage aan een leefbare eigen buurt te leveren of wil dit doen. Dit gaat om onderhoud van de openbare ruimte, maar ook om informele zorg aan buurtbewoners. Ook ondernemers en maatschappelijke organisaties staan welwillend tegenover een participatiesamenleving.

De sociale cohesie in Steenwijkerland is van oudsher sterk. Het aantal verenigingsleden en vrijwilligers is hoger dan het Nederlands gemiddelde. Toch is het niet vanzelfsprekend dat de sociale cohesie in 2025 nog zo sterk is. Door digitalisering zijn inwoners minder aangewezen op de eigen omgeving. Via internet kan contact worden gelegd met gelijkgestemden over de hele wereld. Een belangrijk zorgpunt van maatschappelijk ondernemers en ondernemers is hoe de sociale cohesie hoog kan blijven in de kernen. Dit is volgens hen de basis voor de leefbaarheid in de kernen. Meer participatie wordt als kans gezien om de sociale cohesie te versterken.

Naast de roep om sociale samenhang en de intentie om een bijdrage te leveren aan de kwaliteit van de woonomgeving is er ook een trend naar individualisering. Door nieuwe (digitale) sociale netwerken gaan mensen met elkaar om op basis van belangen of belangstellingen, minder omdat ze toevallig in elkaars buurt wonen. Mede onder invloed van internet en social media weten mensen elkaar makkelijker te vinden.

Ondernemers en maatschappelijke organisaties wachten het standpunt van de gemeente af met betrekking tot haar eigen rol. In welke mate en hoe de gemeente invulling geeft aan participatie hangt af van het type taak. Voor welke taken wil je sturend blijven als gemeente? Welke taken wil je meer loslaten? Is er een rol voor de gemeentelijke organisatie in het regisseren van het netwerk en het oog houden voor de kwetsbaren?

Welke rol is er voor burens, familie, kerken, verenigingen, gemeente?
Welke rek zit er nog in de bijdragen van vrijwilligers en mantelzorgers?

Het ruimte bieden aan maatschappelijke initiatieven en experimenten heeft als gevolg dat in toenemende mate ongelijkheid tussen kernen en buurten kan ontstaan. Een buurtinitiatief zal in de ene kern wel van de grond komen en in een andere niet. Meer ruimte voor maatschappelijk initiatief betekent ook acceptatie dat deze initiatieven niet altijd zullen komen en dat er dingen fout zullen gaan.

Welke rol wordt van de gemeentelijke organisatie, maatschappelijke organisaties, ondernemers en inwoners gewenst? Dit behoeft verdere discussie.

Vragen voor de Omgevingsvisie zijn:

- Wat is de rol van de gemeentelijke organisatie in 2025?
- Hoe kunnen we de sociale cohesie in de kernen versterken?

Illustrerende uitspraken in de Week van onze Toekomst:

“Natuurlijk wil ik meedoen. Als burger, maar ook als betrokkene bij een grote stakeholder in deze gemeente.”

“Het is onduidelijk wat de gemeente van mij als burger verwacht.”

“Ik heb meer dan de indruk dat de gemeente Steenwijkerland denkt dat de participatiesamenleving vanzelf ontstaat. Zonder zelf te kantelen, te faciliteren of uit te gaan van wederkerigheid. Of voorwaarden te scheppen, goed naar de burgers te luisteren en samen te werken. Dat vraagt om een andere houding.”

“Behoud van cohesie in de samenleving”.

Kansen en bedreigingen van innovaties

Volgens de Wet van Moore verdubbelt de rekenkracht van computers elke twee jaar. Hierdoor ontwikkelt technologie exponentieel, waardoor de komende jaren een reeks aan nieuwe uitvindingen wordt verwacht. Door de toegankelijkheid van internet is kennis en data overal beschikbaar. De zelfsturende auto, 3D-printer en digitale communicatie zijn in de nabije toekomst belangrijke ontwikkelingen voor Steenwijkerland.

Maatschappelijke organisaties en ondernemers zien zowel de bedreigingen als de kansen van nieuwe technologieën. De samenleving verandert door nieuwe uitvindingen. Werkgelegenheid verdwijnt en er ontstaat nieuwe werkgelegenheid. Kan Steenwijkerland profiteren van nieuwe werkgelegenheid?

Met name de zelfsturende auto wordt als grote kans voor Steenwijkerland gezien. Door de grotere bereikbaarheid is de gemeente aantrekkelijker om te wonen en te recreëren.

Nieuwe nationale en internationale platforms die inspelen op de deeleconomie, als AirBnB, Uber en Peerby, vormen een bedreiging voor de bestaande ondernemers. De verdienmodellen voor de traditionele economie kunnen daardoor veranderen.

Ondernemers en maatschappelijke organisaties gaan er vanuit dat communicatie in 2025 voor een belangrijk deel digitaal zal verlopen. Het is zinvol te bepalen hoe progressief en experimenteel Steenwijkerland om wil gaan met nieuwe uitvindingen.

Vragen voor de Omgevingsvisie zijn:

- Welke positie kiest Steenwijkerland ten opzichte van nieuwe ontwikkelingen? Kans of bedreiging?
- Deeleconomie: vrijheid of beschermend beleid voor ondernemers?

Illustrerende uitspraken in de Week van onze Toekomst:

“Zet meer in op kennis van technologie onder inwoners.”

“Mensen met lichte verstandelijke beperking begrijpen het niet.”

“Big data levert privacyproblemen op.”

“Wat is het verdienmodel voor ondernemers in toerisme als inwoners hun huis verhuren?”

“Delen is het nieuwe hebben.”

“Het gemeentehuis is nu al alleen op afspraak te bezoeken. Dit is de voorloper van de toekomstige “In de Cloud”. Is er in 2025 nog een gemeentehuis nodig?”

Bijlage

Toekomstscenario's Steenwijkerland

Toekomstscenario's zijn geen voorspellingen en worden dan ook geen werkelijkheid. Het zijn geen visies en geen meningen. Het zijn plausibele radicale verhalen over de toekomst die interessante elementen bevatten voor een strategische discussie. Ze beschrijven de toekomstige werkelijkheid en de weg daar naar toe, als gevolg van externe ontwikkelingen die zich nauwelijks laten sturen.

De verschillende elementen van de scenario's zijn tot stand gekomen in een workshop met raadsleden. In die workshop hebben zij de belangrijkste ontwikkelingen, kernvragen en dilemma's van de gemeente in schema's gerangschikt en daarmee de richting van de drie scenario's aangegeven. In samenwerking met een ambtelijke werkgroep zijn de scenario's uitgewerkt tot verhalen.

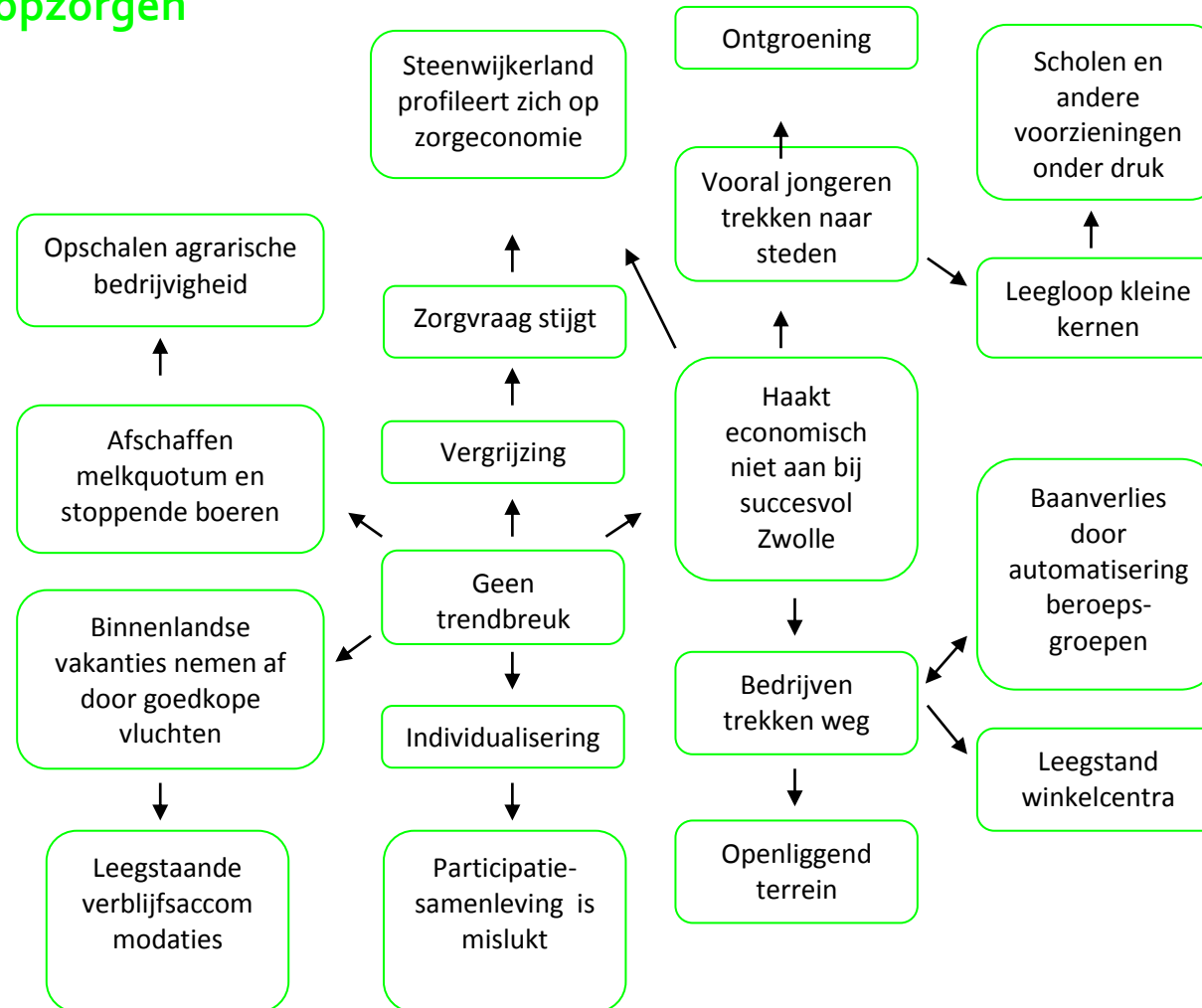
In de uitwerking van de scenario's is scherp gelet op een aantal criteria:

1. De scenario's moeten onderscheidend van elkaar zijn. De scenario's dienen als discussie-instrument. Daarom moet elk scenario een ander Steenwijkerland beschrijven. Op punten waar twee scenario's op elkaar leken hebben we aanpassingen gemaakt om de verschillen tussen de scenario's te vergroten.
2. De scenario's moeten radicaal zijn. Een radicale uitwerking van ontwikkelingen prikkelt de discussie. Radicale scenario's brengen indringender naar voren wat consequenties van ontwikkelingen

kunnen zijn. In de uitwerking van de scenario's hebben we de scenario's daarom wat extremer gemaakt.

3. De scenario's moeten relevant zijn. De scenario's zijn opgebouwd vanuit de door de raad aangegeven meest impactrijke ontwikkelingen. Elke mogelijke uitkomst is in verschillende scenario's benoemd.
 4. De scenario's moeten verhalend van vorm zijn. De scenario's dienen de lezer zo goed mogelijk mee te nemen in een toekomstige werkelijkheid. Doordat de lezer zich kan verplaatsen in verhalen waarborgen we een toekomstgerichte discussie.
- De scenario's fungeerden tijdens de "Week van onze Toekomst" (september 2014) als discussie-instrument over kansen, bedreigingen en vraagstukken voor de toekomst van Steenwijkerland.

Scenario Kopfzorgen

Scenario Kopzorgen

Het afgelopen decennium kenmerkte zich door economische achteruitgang en versobering. In 2025 is het inwonertal van Steenwijkerland gekrompen en is de bevolking vergrijsd. Door een daling in het aantal geboorten en het wegtrekken van jongeren naar steden zijn met name de kleine kernen ontgroend. Voorzieningen in de gemeente staan onder druk. Zorg en grootschalige landbouw zijn de belangrijkste economische pijlers, maar werkloosheid is hoog door automatisering van banen. Steenwijkerland heeft de concurrentieslag om verblijfsrecreatie verloren van het buitenland en trekt voornamelijk nog dagtoerisme. De lokale overheid heeft een klassieke rol in het maken en uitvoeren van beleid.

No country for young men

In 2025 wonen ruim 1.000 kinderen minder in de gemeente dan in 2014. Met omgerekend 40 basisschoolklassen minder moesten de scholen reageren. Sommige klassen waren zo klein geworden dat ze werden aangeduid met 'de groep van Joep'. Alleen door samenwerking kon de kwaliteit van onderwijs voor de leerling gegarandeerd blijven. Het aantal 75-plussers is met bijna

1.000 inwoners toegenomen. Door het verouderen van de gemeenschap is de uittocht van jongeren de afgelopen jaren steeds sneller gegaan. Veel jongeren vertrokken naar steden, met Zwolle als populairste bestemming.

Zorg en recreatie voor de oude van dagen

Met de vergrijzing groeide ook de vraag naar zorg. Het gebrek aan handjes gaf druk te innoveren. In de wijken zijn grote hoeveelheden woningen dusdanig aangepast dat ze geschikt zijn voor hulpbehoevenden. Het consult verloopt via de webcam. Elke inwoner van Steenwijkerland heeft apparaten in huis die de gezondheid meten en weten, en bij calamiteiten is een wijkverpleegkundige snel ter plaatse. Doordat de technologie in Zwolle en Eindhoven wordt ontwikkeld levert dit nauwelijks extra werkgelegenheid op.

Wandelen, fietsen en punteren in de natuurparken is een populaire dagbesteding in het weekend. De natuurgebieden trekken met name bezoekers uit de regio. Voor mensen die niet uit de directe omgeving komen is het al snel aantrekkelijker om een weekendje in een grote stad in Europa door te brengen. Vooral de jonge generatie heeft door globalisering nooit het idee gehad dat Spanje, Italië of Amerika ver weg lag. Zij voelen nauwelijks de barrière om het vliegtuig te pakken. Dit kostte de verblijfsrecreatie in de gemeente de kop.

Waar blijft de groei?

Economische crisissen bleven elkaar opvolgen. Na de banken- en eurocrisis zorgden internationale spanningen voor nieuwe recessies. Veel bedrijven vertrokken uit de gemeente. Sommige zijn failliet gegaan,

andere zijn naar goedkopere landen vertrokken. Op centrale plekken in de gemeente is terrein braak komen te liggen. Door de daling van lokale werkgelegenheid zijn er te weinig sociale werkplekken beschikbaar.

Ook het winkelcentrum liep leeg. Veel winkels in onder andere Steenwijk verloren de concurrentie van webwinkelen en zijn gesloten. Een grote supermarkt en wat cafés is wat van het centrum over is. Voordeel van het webwinkelen is dat ook in de kleine kernen al het winkelaanbod beschikbaar is, gewoon op de eigen bank.

Met de opheffing van het quotum op melkveehouderijen ontstond een drijfveer voor opschaling. De Natura2000-regelgeving maakt dit niet makkelijk in Steenwijkerland. Boeren zonder opvolging die met pensioen gingen verkochten hun land aan collega's die wilden uitbreiden. Wie nu door het buitengebied rijdt ziet een landschap gedomineerd door megastallen.

De werkende inwoner heeft zijn blik op Zwolle gericht. Tegen de economische tegenwind in, is in Zwolle de afgelopen jaren meer werkgelegenheid ontstaan. De huizenprijzen zijn wel hoger in Zwolle. Doordat de gemeente de hoofdwegen in Steenwijkerland goed heeft onderhouden is de verbinding met Zwolle prima. Een deel van Zwolse beroepsbevolking is, op zoek naar rust en ruimte, uitgeweken naar kernen in de omgeving, zoals Sint Jansklooster en Vollenhove.

De modegrill van de participatiesamenleving

In de jaren '10 bouwde de gemeente subsidies af en vroeg het inwoners beleid mede te bepalen en uit te voeren. *'Zorg voor je wijk'* was de slogan.

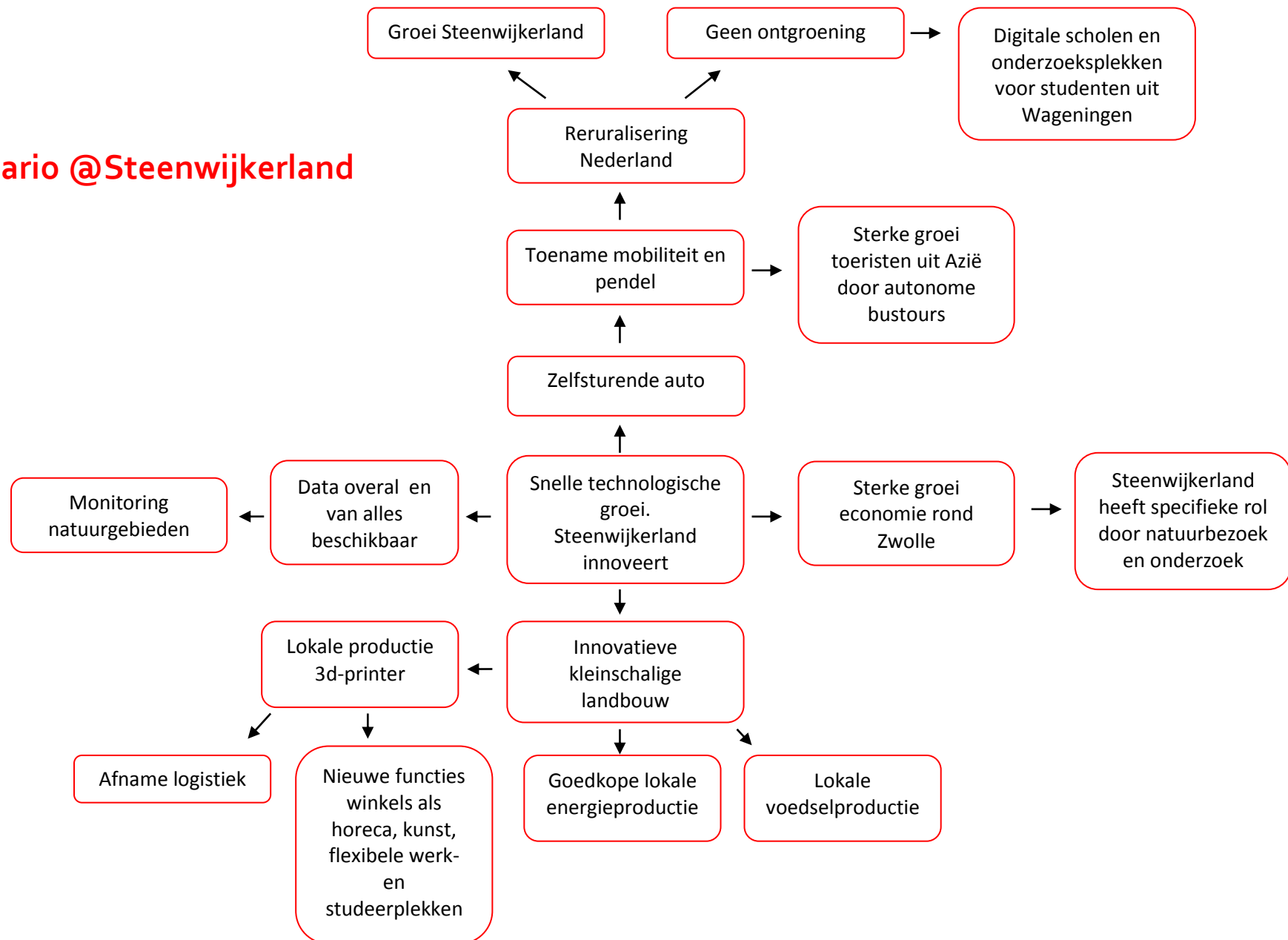
De in de kernen traditioneel sterke (kerk)gemeenschappen en vrijwilligersorganisaties namen een deel van de zorg op zich. Ze vonden echter te weinig bijval om voldoende kwaliteit te leveren. De individualisering zette zich door onder de Steenwijkerlanders waardoor de gedroomde participatiesamenleving bepaald niet van de grond kwam. Met name de

gepensioneerde inwoner verricht het vrijwilligerswerk. Een deel van hen is echter ook zelf hulpbehoevend of druk met een eigen programma: genieten van hun oude dag.

Als reactie op protesten over slecht onderhouden openbare ruimte en problemen in de zorg besloot de gemeente weer meer taken zelf uit te voeren. Ze verplicht inwoners mee te werken door uitkeringen in ruil voor 'vrijwilligerswerk'. Het is een alternatief voor de weinig geslaagde participatiesamenleving. Het alternatief werkt redelijk door de hoge werkloosheid. Bovendien biedt het elke inwoner kansen om mee te draaien in de samenleving, ook als economische hoogconjunctuur nog langer op zich laat wachten.

Scenario @Steenwijkerland

Scenario @Steenwijkerland

Sterke technologische groei heeft Nederland in een nieuw tijdperk gebracht. Informatie is overal beschikbaar en kenniswerk kan waar dan ook verricht worden. Reistijd is werk- of recreatietijd geworden, dus reizen mensen meer en verder. De technologische ontwikkeling bracht een nieuwe periode van economische hoogconjunctuur. Steenwijkerland heeft geprofiteerd van de innovaties en is modern en in de groei. Het bedrijfsleven domineert de samenleving, de rol van de lokale overheid is beperkt.

Dorpen bloeien op in grenzeloze wereld

Hoewel de kranten er vol van stonden had niemand tien jaar geleden gedacht dat de zelfsturende auto zo snel de markt zou veroveren. Doordat de wagen autonoom rijdt kun je tijdens de rit werken, op social media zitten of een dutje

doen. De kernen van Steenwijkerland liggen gevoelsmatig een stuk centraler in het land. De verhoogde mobiliteit stond aan de basis van de reruralisering van Nederland.

Met Zwolle als snelst groeiende stad van Nederland is de regio van Steenwijkerland voor natuurliefhebbers en gezinnen een aantrekkelijke woonplek. Door de nieuwe aanwas zijn de kernen niet ontgroend, in tegendeel: spelende kinderen domineren het straatbeeld van

Steenwijkerwold, Oldemarkt en Ossenzijl. Voor de oudere jeugd is de drang om naar de stad te verhuizen minder groot. Met de zelfsturende auto ligt Zwolle immers al om de hoek. Steden en dorpen met karakter groeien. Een aantal kernen loopt alsnog leeg. De kritische, op authenticiteit gerichte nieuwe generatie laat bepaalde gebieden links liggen.

Het gemak van reizen heeft het tweedehuisbezit een impuls gegeven onder mensen die in het weekend van de natuur in de Weerribben genieten. Naast de vaste gasten is er een continue stroom aan toeristen. Zelfsturende bussen vervoeren toeristen die liever in groepen reizen. Giethoorn ligt aan een vaste busroute langs hotspots in Nederland, vooral populair onder Aziatische toeristen.

Woonkernen

Meer aantrekkingskracht ten spijt zijn de kernen steeds meer voorzieningen kwijtgeraakt aan regionale centra. Voor veel dingen hoeft de inwoner zijn huis niet eens meer uit. Fysiek winkelen doet men alleen nog voor de gezelligheid in grote steden. Winkelen gebeurt voor het grootste deel online. Virtueel kleding passen is niet alleen handig omdat je het in je huiskamer kan doen, je kan vanuit de derde persoon veel beter zien of een kledingstuk je goed staat of niet. Creatieve mensen onderscheiden zich door het printen van hun eigen kleding. Ook servies en meubels zijn makkelijk te produceren in de huis-tuin-en-keuken-3Dprinter die het gemiddelde Steenwijkerlandse gezin anno 2025 heeft. De logistieke sector kromp hierdoor de afgelopen jaren sterk. De leegstand in winkelcentra is ingevuld met woningen, flexwerkplekken, vergaderruimten en een enkel studentenhuus.

Manage je eigen leven

Steenwijkerland heeft veel ambitieuze inwoners. In de jaren '20 verwacht de samenleving een grote zelfredzaamheid van mensen. Scholing en technologische ondersteuning trainen Nederlanders hierin. Dorpsgemeenschappen zijn minder sterk. Je gaat sociale verbanden aan op basis van interesses en leefstijl. Je vindt elkaar online en spreekt dan weer hier af, dan weer daar. Contacten tussen generaties zijn hierdoor afgenomen. Nieuwe kerkgemeenschappen en verenigingen ontstaan in huizen en flexibel te gebruiken en te huren ruimtes. Bestaande kerk- en verenigingsgebouwen zijn flexibel te gebruiken. Minder zelfredzame inwoners krijgen professionele begeleiding van maatschappelijk werkers, of zorgverleners. Senioren blijven zo lang mogelijk thuis wonen met de hulp van zorgrobots. Dit levert door de nieuwe economische groei nog weinig problemen op.

De nieuwe impuls van jonge mensen met kinderen heeft de vraag naar basis- en middelbaar onderwijs doen toenemen. Eisen aan dorpsscholen zijn gegroeid nu ouders een grotere keuze tussen scholen ervaren.

Het gemeentehuis is in de *cloud*. Dit heeft een hoop dingen gemakkelijker gemaakt. Zo hoef je voor de meeste gemeentelijke zaken niet meer naar het gemeentehuis, waar om diezelfde

reden nog maar weinig werknemers rondlopen. Je vraagt je paspoort of vergunning online aan, identificatie gaat via vingerafdrukken die door het *touchscreen* op de telefoon worden gelezen.

Nieuwe economie rond innovatie en natuur

Nieuwe economische activiteiten zijn in de regio ontstaan. Steenwijkerland heeft een specifieke rol gepakt in natuuronderzoek en natuurinnovatie. Meten is weten is de boodschap waarmee een systeem van dataverzameling is opgezet in de natuurgebieden. Steenwijkerland werkt samen met kennis- en onderwijsinstellingen. De technologie die zich toespitst op het behoud van natuur wordt in Steenwijkerland getest. Nieuwe Steenwijkerlandse bedrijven ontwikkelen en vermarkten deze toepassingen. In de gemeente zijn dependances van de

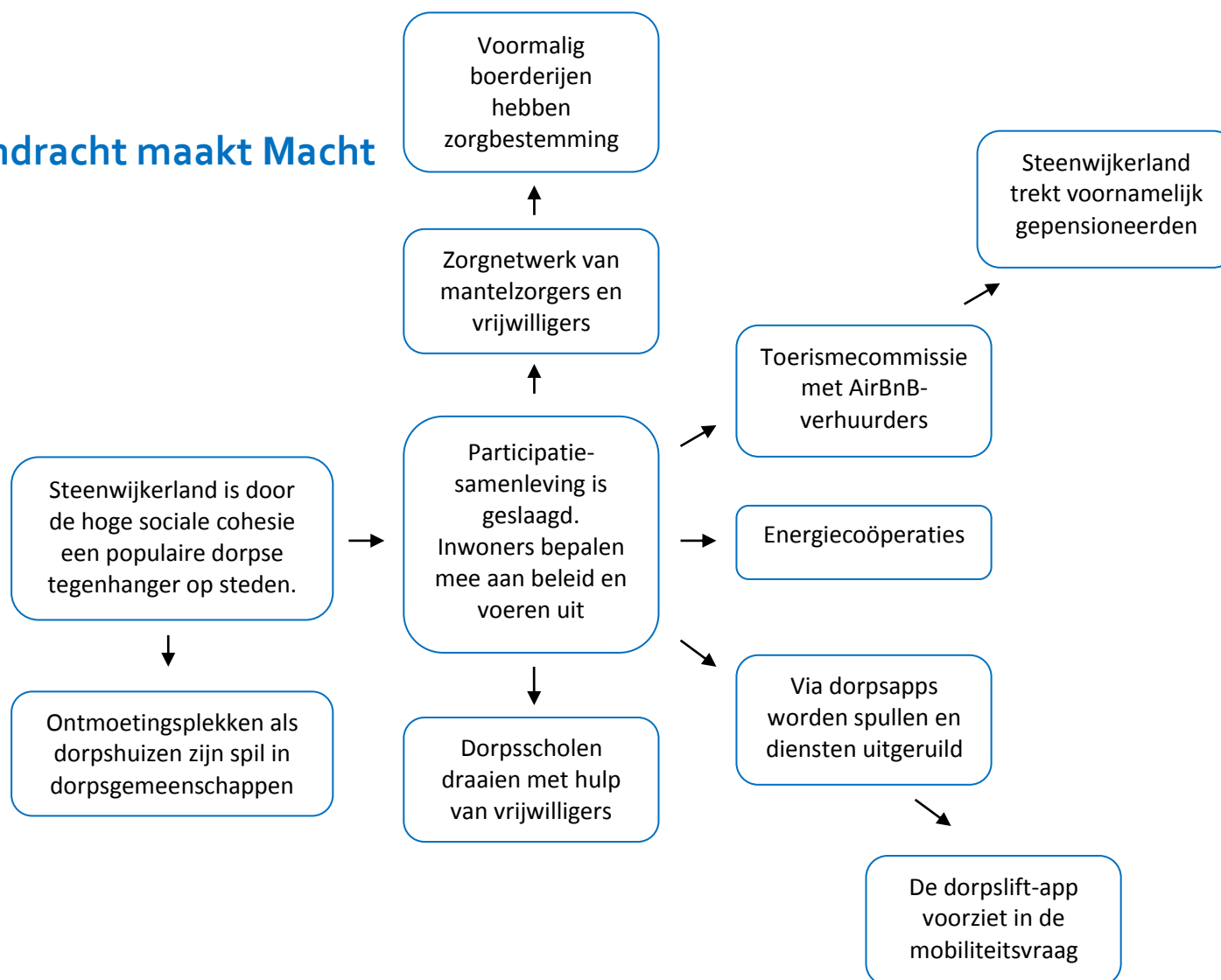

onderwijsinstellingen opgezet van waaruit professoren en studenten onderzoek doen naar natuurontwikkeling en –bescherming. Innovaties zoals de varkensflat en gentechnologie hebben plek gekregen in leeggekomen boerderijen. De gemeente is een proeftuin voor

innovatieve agrarische industrie.

Door onder andere compostenergie voorzien agrariërs ook in een belangrijk deel van de lokale energievraag. De overig benodigde energie wordt door mensen zelf opgewekt. De meeste huizen hebben zonnepanelen, maar nog belangrijker: er zijn batterijen ontwikkeld die de opslag van zonne-energie mogelijk maken. Elke kern is in grote mate energie-zelfvoorzienend.

Scenario Eendracht maakt Macht

Scenario Eendracht maakt Macht

De participatiesamenleving is geslaagd in Steenwijkerland. Zorg, toerisme en duurzaamheid: de hele gemeente draait voor het grootste deel met succes op burgerinitiatieven. Waar inwoners geen initiatief namen zijn voorzieningen verdwenen. De sterke participatie van de bewoners bij allerlei projecten en evenementen in Steenwijkerland maakt dat er genoeg te doen is naast werk en studietijd. De activiteiten vormen een sociaal platform waar jong en oud elkaar ontmoeten. De gemeente verdient haar geld met zorg en toerisme.

Hoe de inwoner het heft in handen nam

Steenwijkerland hoort bij de landelijke koplopers wat betreft participatie van inwoners. Net als de meeste Nederlandse gemeenten is ook Steenwijkerland vergrijsd. Het aantal 65+-ers is gegroeid van 8.000 naar 11.000 inwoners. Ondanks dat de het aantal jongeren is afgenomen is het levendig in de kernen. Veel inwoners zijn de afgelopen jaren met pensioen gegaan. Ze beschikken over veel vrije tijd en zijn van oudsher actief in de gemeenschap.

Iedereen lijkt wel een taak te hebben: sommige inwoners gaan een uurtje per week wandelen met een buurvrouw, andere zetten zich in voor hun vereniging, weer anderen besturen een energiecoöperatie of helpen de dorpsschool draaiende te houden. Hoewel de scholen per kern bekeken erg klein zijn, kunnen ze door deze hulp toch blijven bestaan. Inwoners lukt het zelfs activiteiten rondom het standaard curriculum te organiseren. De sfeer op de vele kleine scholen is uitstekend.

De inzet van inwoners versterkt het dorpse karakter en maakt de kernen een aantrekkelijke tegenhanger van bijvoorbeeld Zwolle en de Randstad. Steenwijkerland trekt nieuwe inwoners aan die op zoek zijn naar het dorpse leven. Het inwonertal is licht gestegen. De winkelcentra zijn ontmoetingsplekken voor de inwoners.

Digitalisering biedt kansen voor de ondernemende Steenwijkerlandse gemeenschap. Inwoners zijn aangesloten op dorps-apps en andere digitale dorpspleinen. De online platforms bieden een overzicht van gevraagde en aangeboden initiatieven en producten. Je vindt er al het aanbod: van een vraag naar hulp van jongeren bij het opzetten van een festival, vrijwilligersvervoer in en tussen de kernen, tot een verzoek van een 95-jarige dame wie boodschappen voor haar wil doen.

Zorg voor elkaar is noodzaak

De hoge sociale cohesie gaat verder dan alleen maar gezelligheid. Werd voorheen huishoudelijke hulp nog door gesubsidieerde professionals gedaan, in 2025 is hier echt geen geld meer voor. Ook in het openbaar vervoer, verenigingsleven en onderwijs speelt de overheid noodgedwongen een kleinere (financiële) rol. Niet elke kern bruist van initiatieven. In 2025 zie je hiervan de gevolgen. Een aantal kernen is slaapdorp geworden, andere zijn leeggelopen.

Kerken hebben in een aantal kernen hun oude rol in zorg en onderwijs opgepakt. Ze spelen een makelaarsrol in vraag- en aanbod van vrijwilligerswerk. In andere kernen zijn nieuwe verenigingen opgericht. Waar niets ontstond sprong de gemeente zo mogelijk in om netwerken te helpen ontstaan.

Vooraf in de kleinere kernen is de betrokkenheid van inwoners zeer functioneel. In Vollenhove hebben ouders hun eigen opvang georganiseerd. Elke aangesloten ouder is een dag verantwoordelijk. Ze brengen alle kinderen van het dorp om de beurt naar school en vangen ze na schooltijd weer op. Zo creëren ze ruimte om te blijven werken. Sommige families hebben generatiehuizen gebouwd. In Kuinre is een CPO opgericht waarin bewoners gezamenlijk opdrachtgever zijn voor het bouwen van generatiehuizen. Jongere en oudere generaties wonen in aangrenzende woningen. Ze helpen elkaar dagelijks. Opa en oma passen op de kleinkinderen en wanneer zij zelf meer hulpbehoevend worden, kunnen hun kinderen voor hen zorgen.

Tijdelijk verblijf in de kernen

Toerisme is nog altijd een belangrijke economische pijler. Het uithangbord van authenticiteit en duurzaamheid werkt goed. Duurzaam Nederland maakt liever gebruik van dit verantwoorde weekendje uit dan dat ze naar

een grote stad in Europa vliegen. Inwoners hebben een aantal toeristische ondernemers eruit geconcentreerd. Bungalows en appartementen die bestemd waren voor verblijfsrecreatie kwamen hierdoor leeg te staan. Via Airbnb en

andere digitale platforms werd het gemakkelijk voor inwoners om hun eigen kamer of huis te verhuren aan toeristen. Het gemeenschapsgevoel in de kernen sluit aan bij het huiskamergevoel van Airbnb.

Boeren die hun activiteiten wilden verbreden vonden markt in zorgtoerisme. Vanuit het hele land revalideren mensen op zorggeschikte locaties in de rustige Kop van Overijssel. In zorgbungalowparken en zorgboerderijen met spa kan na een medische behandeling gerevalideerd worden, eventueel met begeleiding en nazorg van aanwezige verpleegkundigen.

Duurzaam Steenwijkerland

Steenwijkerland is in 2025 van de 10^e naar de 3^e plek gestegen van meest duurzame gemeente van Nederland. Door de hoge sociale cohesie was het mogelijk om gezamenlijk duurzame initiatieven op te zetten. Groepen bewoners hebben energietoerismes opgericht en hebben gezamenlijk systemen aangekocht om energie op te wekken. Wanneperveen bijvoorbeeld draait volledig op lokaal opgewekte stroom. Er zijn meerdere kernen die het proces op de voet gevolgd hebben en inmiddels verduurzaamd zijn.

De trend van megastallen heeft niet doorgezet, integendeel. Kleinschalige boerderijen, gerund door parttime boeren bedienen de vraag naar slow food. Op de biologische zaterdag markt in Steenwijkerwold verkopen zij met succes hun streekproducten en slow food. Een aantal van hen doet mee met burgerinitiatieven voor het opwekken van energie.

